

Nije svejedno, je li domovina slobodna, i je li narod slobodan. To treba razlikovati. — A kad tko hoće, da bude ne samo domovina slobodna nego da bude slobodan i narod, — taj hoće socijalnu politiku.

**Ne će biti ništa,  
dok ne bude pravice!**

Antun Radić

# SLOBODNI DOM

**Seljački i radnički narod ima urediti cijelu državu.**

**Mi želimo takvu državu, u kojoj će sav radni narod odlučivati tako da njemu bude pravo, a nikom krivo.**

**Republika svemu svijetu dika!  
Vjera u Boga i seljačka sloga!**

Stjepan Radić

GLAVNO GLASILO HRVATSKE SELJAČKE STRANKE

Broj 13.

5. SVIBNJA 1945.

Godina III. (33)

## Prvi maj 1945

Kroz više desetljeća radni narod naših sela i gradova slaveći svake godine Prvi maj kao blagdan rada, solidarnosti i bratstva izražavao je svoje težnje za slobodom, pravicom i čovječnošću, a protestirao protiv bespravljia, nacionalnog ugnjetavanja i socijalnog izrabljivanja. Prvi maj bio je dan solidarnosti svih onih koji rade i dan borbe za njihova prava. Često je puta u prošlosti toga dana u sukobu s natražnjačkim vlastodršcima bila prolivena nevinna radnička i seljačka krv.

Po dolasku fašizma na vlast u našoj zemlji, a u toku 4-godišnje veličanstvene narodnooslobodilačke nadčovječan-ske borbe dan Prvog maja postao je danom borbene smotre i mobilizacije svih antifašističkih snaga. Duh oslobodilačke utakmice prožimao je svakog našeg borca i čitavu pozadinu, radnike, seljake, žene i omladinu da učine i doprinesu sve za pobjedu nad mrskim fašizmom, za potpuno uništenje okupatora, njegovih sluga i izdajica.

Uz natjecanje naših hrabrih boraca, odreda, brigada, divizija, korpusa i armija na uništenju neprijatelja, natjecala se požrtvovno i stvaralački čitava pozadina na obavljanju proljetnih radova, prikupljanju hrane i ostalih potreba za borbu, u pomaganju postradalih iz porušenih i popaljenih naših sela, na izgradnji narodne vlasti, na učvršćivanju i produbljivanju stvorenog u borbi bratstva Hrvata i Srba.

Ove godine slavi se Prvi maj u znaku posljednjih pobjedonosnih borbi za potpuno oslobođenje naše napaćene domovine ne samo kao blagdan borbe, već i kao blagdan pobjede i preporoda.

Zakon pravde neumoljiv je. Ovaj veliki povijesni sukob između duha svijetla i mraka, slobode i ropstva, pravice i krivice svršava se onako kako se više puta u prošlosti svršio: Nosilac mraka, ropstva, krivice i laži, krvavi i zvjerski fašizam, strovaljen je i ruši se nepovratno u ponor.

Velike su tekovine ove naše svete oslobodilačke borbe: slobodna i ujedinjena Hrvatska, sa svojim saborom i narodnom vladom, postavljena na granitne i nerazorive temelje bratstva Hrvata i Srba, u bratskoj zajednici s ostalim našim bratskim narodima u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji na čelu s prvoborcem narodnim herojem maršalom Titom.

Pobjednički zanos, oduševljenje, radost, sreća i veselje, ispunilo je srca našeg naroda kod ovogodišnje proslave ovog velikog blagdana rada i borbe, više nego ikad do sad, jer je uz ostale tekovine borbe ostvaren i san tolikih naših velikih sinova u prošlosti, a napose braće Antuna i Stjepana Radića, savez s bratskom slavenskom Rusijom — Sovjetskim Savezom.

Ono što je vjekovima izgledalo nedostiživo, sada je velika stvarnost: sve-slavensko bratstvo i jedinstvo. Našu nezavisnost i slobodu nitko više i nikada ne može dovesti u pitanje.

ANTE VRKLJAN

tajnik Izvršnog odbora HSS

## Godišnjica povijesnih odluka u Topuskom

Između 8. i 9. svibnja godine 1944. održano je u lijepom kupališnom gradiću Topuskom Treće zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a). Taj dan ostat će zabilježen zlatnim slovima u povijesti hrvatskog naroda, a gradić Topusko spominjat će se kroz tisuće i tisuće godina, jer su u njemu pravi predstavnici naroda. Hrvati i Srbi u punoj bratskoj slozi i jedinstvu, prihvatili odluke, koje ostvaruju težnje naših naroda, a napose hrvatskog seljačkog naroda kroz vjekove. Stoga će svima onima, koji su imali prilike biti prisutni Trećem zasjedanju ZAVNOH-a datum 8. i 9. svibnja 1944. godine ostati duboko zasaden u duši i biti nezaboravan.

Te noći je najveći živući hrvatski pjesnik Vladimir Nazor, predsjednik ZAVNOH-a, otvarajući povijesno saborovanje narodnih predstavnika, izabranih u krvi i ognju Narodnooslobodilačke borbe, rekao:

»Mi nismo mnogobrojni narod, sreće do sada nismo nikada imali, ali eto stignu napokon i za nas sretan čas, da poslije tolikih borba i stradanja zapremimo vidljivo i časno mjesto u povijesti čovječanstva.«

Već samo te riječi mnogo govore. Iz njih se samih može razabrati od kolike je važnosti za naš narod to saborovanje u Topuskom i taj povijesni čin. Kada je ZAVNOH proglašen vrhovnim zakonodavnim i izvršnim predstavničkim tijelom federalne države Hrvatske, kada je pretvoren u pravi narodni sabor Hrvatske.

Nakon tisućgodišnje borbe i robovanja našega naroda tudjinu, nakon silnih borba, muka, patnja i stradanja, nakon tolike laži i podvala sa strane neprijatelja Slavenstva, a osobito nakon bratoubilačkog klanja, koje je vješto i lukavo pripremio neprijatelj Slavenstva i čovječanstva pogubni fašizam, i nakon tolikih izdaja sa strane pokvarene hrvatske i srpske gospode — narod sam, svojom vlastitom snagom udario je temelje svojoj pravoj narodnoj državi, svojoj boljoj i sretnijoj budućnosti.

Digao se kroz tisuće godine varan, izrabljiv i obespravljen seljak i radnik, pokidao je mreže mraka i raskinuo lukavo postavljene okove sa svojih ruku. Prvi put u povijesti narod je prihvativši oružje u ruke okrenuo ga onamo kam je trebao i ustao ne samo protiv vjekovnog našeg neprijatelja Nijemca i Talijana nego i protiv svih domaćih izdajica koji su stvarali razdor između seljaka i radnika, Hrvata i Srba.

Kroz gudure i klance, kroz šume i planine pjevali su metci iz partizanskih pušaka i pozivali narod na ustanak, na osvetu za pravedno prolivenu krv tolikih boraca i narodnih mučenika.

I narod se dizao. Širio se narodni ustanak, rastao je poput bujice, koja je pred sobom uništavala i lomila sve što je bilo protiv slobode, protiv časti naroda.

Narod u svojoj pravednoj i poštenoj borbi uspio je ne samo da potuče i uništi vjekovne svoje neprijatelje, nego i da prekine sa svim onim starim, sa svim što je bilo trulo i nevaljalo, drugim riječima, da sebi izvojsiti pravdu i slobodu.

Da je to postignuto i učvršćeno jamče nam odluke stvorene u povijesnoj noći između 8. i 9. svibnja 1944. u Topuskom. Te noći ostvarene su vjekovne težnje naših naroda, da čovjek čovjeku više ne će biti rob, i da će naša federalna Hrvatska u Demokratskoj i federativnoj Jugoslaviji biti samo narodna i služiti samo narodu, da će narodi u njoj, Hrvati i Srbi, biti potpuno ravnopravni.

Eto, to je temelj na kojem se mora zidati sreća i budućnost naših naroda. Povijesnim odlukama na saborovanju u Topuskom dat je jasan i određen pravac kako će se država urediti i tko će u njoj vladati. Tim odlukama, a osobito deklaracijom o ravnopravnosti hrvatskog i srpskog naroda u Hrvatskoj, dat je ujedno i pravac za bratsku suradnju između Hrvata i Srba. Svaki Hrvat, koji je nacionalno svijestan i koji je prožet socijalnim duhom, dužan je i mora u svakom Srbinu gledati svog pravog brata i mora ljubiti svako srpsko dijete, kojemu su ustaški zlikovci ubili oca, maj-

ku, više nego svoje rođeno dijete, kao što i svaki čestit Srbin mora u svakom pravom Hrvat u gledati svog brata i ljubiti svako hrvatsko dijete, kojemu su četnici ubili roditelje.

Dan i noć misliti i raditi na širenju bratske sloge i ljubavi među našim narodima dužnost je svakog poštenog Hrvata i Srbina, jer će se samo tako sačuvati tekovine ove pravedne naše borbe za slobodu i jednakost, i jer će se samo tako moći osigurati naša sretna budućnost. Na našoj neslozi, na razdoru Srba i Hrvata i ostalih slavenskih naroda bio je zasnovan pakleni plan o uništenju roda Slavenskoga. Barbari fašizam je u tome uz pomoć pokvarene domaće gospode jednog i drugog naroda nastojao i uspjeti. Međutim zajednička patnja i zajednički prolivena krv združila je naše narode i ta naša sloga polomila je ne samo otrovne zube, nego sada kada i razbojničku glavu prokletoj fašističkoj nemani.

Naša sloga i naše bratstvo kamen su temeljac sreći i napretku naših naroda!

Sa starim načinom vladavine prekinuto je. I stara trula gospodska vlast za uvijek je pokopana. Prekinuto je tako i sa izrabljivanjem i tlačenjem radnika i seljaka. Kao što nema i ne smije više nikada biti razdora između Srba i Hrvata, tako ne će nikad biti ni nesloge između seljaka i radnika. Nitko više i nikada nikakvim spletkama ni zakulisnim radom ne će i ne može pomutiti postignutu slogu između radnika i seljaka. Tvrdi od granita su temelji radničko-seljačke sloge na kojima se zida velebna zgrada čovječanske slobode i socijalne pravde.

Da će tako zaista i biti, jamče nam odluke prihvaćene na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom. One nam jasno govore, da se je pošlo novim putem, putem socijalne pravde i jednakosti, putem republikanske slobode za koju se hrvatski seljački narod kroz duga stoljeća borio i krv svoju proljevao, dizao se na ustanak pod Matijom Gupcem i politički se slagao i okupljao pod braćom Radićima, da bi danas, pod vodstvom najvećeg sina našega naroda maršala Josipa Broza Tita s puškom u ruci ostvario vjekovni svoj san i preuzeo vlast u svoje ruke.

Velike su i silne tekovine koje smo u bratskoj slozi i jedinstvu Hrvata i Srba, seljaka i radnika te poštene narodne inteligencije postigli u toku ove četirigodišnje teške i neravne borbe, a te tekovine ozakonjene su na povijesnom zasjedanju narodnog sabora Hrvatske 8. i 9. svibnja godine 1944. u Topuskom.

Taj povijesni dan, čija se godišnjica navršava baš ovih dana, sve jasnije otkriva ispred naših očiju, i što se više vremenski udaljujemo od tog povijesnog dana, to nam on izgleda grandiozniji i veličanstveniji.

I zato će 8. i 9. svibnja 1944. godine ostati najsvjetliji povijesni spomen hrvatskog naroda.

STANKO ŠKARE, seljak

*Srpskoj braći pravoslavne vjere  
sretne Uskrsne blagdane želi*

uredništvo

„SLOBODNI DOM“

# Demokracija i ravnopravnost

Riječ »demokracija« dugi niz godina povlačila se po svim našim novinama. Tu su riječ naglašavali političari u parlamentu i izvan parlamenta, na raznim političkim skupštinama i sastancima. Tako isto i riječ »ravnopravnost« volili su često izgovarati oni stari političari, koji su Jugoslaviju stvarali. »Demokracija i ravnopravnost«, ove dvije velike riječi, stavili su i potpisnici »Krfске deklaracije« godine 1917. tobože u temelj Jugoslavije, kada su u toj »deklaraciji« napisali, da će se Jugoslavija graditi slobodnom, suverenom voljom svih naroda Jugoslavije, bez majorizacije (nadglasavanja).

Ali te divne i velike riječi ostale su pusta slova na papiru, jer je većina potpisnika »krfске deklaracije« pogazila demokraciju i ravnopravnost. Demokracija i ravnopravnost bila je samo meka na udici, jer odmah poslije godine 1918. ti ljudi više nisu mislili na ravnopravnost. Već prvi izbori za »Ustavotvornu skupštinu« nisu sprovedeni na temelju prave narodne volje, pak je tako i sama »Ustavotvorna skupština« bila ruglo od skupštine, jer nam je umjesto prave demokratske slobode donijela: zatvor, kundake, hegemoniju, majorizaciju (nadglasavanje) i presipavanje kuglica na izborima.

Pokraj svega toga, ta su se gospoda pred vanjskim svijetom kitila s »demokracijom« i potlačenim narodima u državi govorila o nekakvom bratstvu i jedinstvu, a zapravo su na djelu provodila velikosrpsku hegemonističku politiku »velike Srbije« i kako će Hrvate u tom »bratskom zagrljaju« ugušiti, a sa Slovencima već će biti lakše, dok se Makedonce nije ni spominjalo. Takvu Jugoslaviju, u kojoj nije bilo demokratske slobode ni ravnopravnosti, nisu mogli potlačeni narodi zavoljeti.

Hrvatsko seljaštvo shvaćalo je demokraciju i to onakvu kakva ona mora biti, u kojoj mora biti sloboda govora i štampe, a osobito sloboda nacionalnog samoopredjeljenja.

Centralistička gospoda na čelu bivše jugoslavenske državne vlasti na drugo ništa nisu mislili, nego samo na to, kako da bolje ometu izraz slobodne narodne volje i da narod putem prave demokracije ne dodje do svoje narodne vlasti, koja mu po demokratskim načelima pripada.

Hrvatskom seljaku nije bilo čudno što su tako radila gospoda iz raznih vlada stare Jugoslavije, ali kako su se mogli odreći demokracije ljudi, koji su stajali na čelu Hrvatske seljačke stranke? Kako su baš oni ljudi, koji su se, kako je to izgledalo, toliko zalagali za narodnu demokratsku slobodnu republiku, u kojoj seljački narod ne bi bio objekt za izrabljivanje, nego stvaralac svoje narodne vlasti — mogli odreći demokracije i republike? Kako su se takvi ljudi mogli odalečiti od prave demokracije?

To su pitanja s kojima sada, u dane Narodnooslobodilačke borbe razbija glavu mnogim hrvatski seljak. Na to pitanje, mislim, da će biti dobar ovaj odgovor: prvo gospodska umišljenost, a drugo što ti ljudi nikada nisu imali istinske veze s narodom.

U mojoj dugogodišnjoj borbi za narod vidio sam razne gospodske naduvence, koji su bili toliko ponosni na svoje školsko znanje, kao da su svu mudrost pozobali, a do neškolanog čovjeka ništa nisu držali. Vidio sam mnogo puta kako školovan čovjek (čak i na višem položaju naše stranke) nekako s visoka razgovara s običnim čovjekom seljacom i slabo ga sluša što mu pripovijeda, misleći u sebi: »Što mi toliko hrblijaš; ta ja znam već unaprijed što ćeš mi reći.« — Taj i takav čovjek ne može biti pravi narodni čovjek. On ne može pristupiti k na-

rodnoj duši, jer ne će ni da sluša čovjeka, koji je k njemu došao s najboljom voljom da kod njega nađe utjehe. Takav čovjek lijepo i laskavo govori ljudima, dok su mu ljudi potrebni, ali kad je on ljudima potreban, onda su mu oni dosadni, te u njegovoj duši, umjesto ljubavi, nastaje mržnja baš prema tom narodu. Ako uz to takav čovjek postane drvak i narodni vodja, kako je to kod dra Mačeka bilo, i narod u njega gledao kao u neko više biće, koje ne može pogrešiti, tada se takav čovjek zanese i izgubi, jer ga zaslijepuju mimohodi, slavoluci i hvalospjevi. To se događa stoga što takav čovjek u svojoj velikoj umišljenosti, kad vidi kako ga narod obožava, slijepo mu vjeruje, misli, da smije kršiti demokratska načela, za koja se prije borio. Tako malo po malo odalečuje se od naroda i postaje njegov neprijatelj. Mislio bi netko: Zar je zbilja takav dr. Maček? Jest, Maček imade mnogo i te kako krupnih pogrešaka, da bi se mogla napisati čitava knjiga. Radi premalog prostora navest ću samo nešto.

Akoprem sam se bio povukao iz aktivne politike već preko deset godina, smatrao sam ne samo pravo, nego i dužnoću, da prigovorim dr. Mačeku na njegovom lošem vođenju hrvatske politike i na izvrtanju programa HSS. To je bilo još prije godine 1940., kada sam došao k njemu u Zagreb i u njegovoj kući puna dva sata raspravljao s njime u četiri oka o njegovim političkim pogreškama. Kad sam mu rekao, koliko mu zamjeravaju najsvijesniji pristaše stranke, što nije ni malo posvetio pažnje odgoju hrvatske omladine u duhu Radićeve nauke i kao da ne vidi kako se klerikalizam širi na račun seljačke stranke, kako osnivaju »križarska omladinska društva«, i nastoje postati vodjama omladine klerikalci i frankovci, a s tim i naroda. Dr. Maček mi je rekao, da sam počeo »fiškaliti«, te mi pokazao malu, lijepu ukoričenu knjižicu, koju je napisao sarajevski nadbiskup Šarić. U toj knjižici među drugim pjesmama spjevao je Šarić i jednu pjesmu pod naslovom »Hrastu — kralju drveća«. Ta je pjesma hvalospjev dr. Mačeku, koji se kao narodni genij uzdigao iznad naroda, kao hrast iznad drugih drveća.

»Nu vidiš, — rekao mi je dr. Maček — kak bum ja sad proti njega pisal i govoril, kad mi je tak lijepu pjesmu napisal?«

Na to sam mu rekao, da sada nije više potrebno mnogo o tome govoriti, ni pitati, nego se samo držati načela, da vjera i klerikalizam (vlast popova) nije jedno, jer smo svi već davno prije govorili i pisali, da je vjera u narodu, a nevaljali popovi izvan naroda. Rekao sam mu i to, da se Stjepan Radić ne bi mogao nikada tako okrenuti, a niti bi takovu politiku vodio, te da će radi takvog vođenja politike hrvatski narod imati teških posljedica.

Nadalje sam upozorio dr. Mačeka, da ne šalje više u narod ljude kao što je Kemfelja, koji je u dugoselskom kotaru seljacima psovao sto bogova što previše čitaju, jer da se s njima ne može raditi. Ja sam s tim ljudima u dugoselskom kotaru razgovarao i vidio sam, da su potpuno politički zreli, zreliji od Kemfelje i da se drže točno načela stranke. Ako ljudi više čitaju dobru štampu, više i razumiju i pred očima im se otvara šire političko obzorje (horizont). Takvi politički zreli ljudi su stupovi u narodnoj borbi za slobodu.

Međutim mi je Maček odgovorio, da je Djuka Kemfelja imao pravo što je psovao ljude, jer oni tamo čitaju nedozvoljenu stranu lektiru (političke knjige). Taj me odgovor nemilo doj-

mio i onako ljuto rekao sam mu:

»Pa zašto se onda borimo za slobodu štampe? Po tvome mišljenju svi ljudi moraju biti jednako pametni, bolje reći glupi (zreli za fašističko ropstvo) i po jednom kalupu, a cigla i crijep, radjeni na jednaki kalup idu u peć, ali iz peći ne izlaze točno jednako, jer je vatra nekog ispekla bolje, a drugog manje, a kako mogu ljudi na zemlji biti u razumu jednaki.

Nakon ovoga razgovora s dr. Mačekom, bilo mi je sasvim jasno, da je Maček potpuno izdao nauku i demokratska načela HSS., te da hrvatski narod priprema za fašističko roblje. Čim dalje — tim gore, osjećao sam, da on kani Hrvatsku seljačku zaštitu pretvoriti u fašističku gardu. Napisao sam mu opširno pismo na sam Božić godine 1940. i poslao ga preporučeno s popratnom primkom, da se ne izgubi. U tom pismu opisao sam mu sve njegove pogreške i završio s riječima:

»Kuda se okrećeš od istoka k zapadu? Vodi naš narod k Rusiji, kuda ga je vodio i naš veliki učitelj Stjepan Radić! Mi smo Hrvati Slaveni, makar nas i stiglo kakvo zlo nama je mjesto uz bratski ruski narod, od kojega nas ne će nikakva sila odalečiti.«

Kad su za hrvatski narod stigla najteža vremena, ne samo što Maček nije imao kuraže, nego nije imao ni volje da kaže kako je Stjepan Radić kazao kada su mu dan prije atentata u beogradskoj skupštini rekli: »Predsjedniče, nemoj ići sutra u skupštinu; na tebe je spremljen atentat.« Veliki naš učitelj s najvećim mirom je odgovorio: »Ja sam kao vojnik u rovu i ja moram ići na svoju dužnost. Ako ja padnem i ne pobijedim živ, mrtav ću sigurno pobijediti!« Stjepan Radić pobjedjuje mrtav, jer njegova velika slavenska demokratska i seljačka duša još uvijek živi u njegovom narodu. I taj veliki slobodarski duh Stjepana Radića mnogo je pridonio, da je hrvatski narod u ogromnoj većini stupio pod zastavu teške, ali pobjedonosne borbe našega velikog genija i junaka Josipa Broza-Tita.

Maček je u najtežim i najsudbonosnijim časovima, koji su stigli hrvatski narod, svojom lošom politikom pripravo plodno tlo gadnom izdajici i krvniku Paveliću i našim vanjskim neprijateljima Talijanima i Nijemcima, koji su njegovom zaslugom četiri godine haraćili po našoj zemlji gore nego su to nekad Turci činili. Maček je govorio kad je trebao šutjeti na primjer pokoravajte se ustaškoj vlasti...« ne u partizane i t. d. a kada je trebao dići glas u ime poštenog hrvatskog seljaštva onda je — šutio. Kada su Pavelićevi ustaše počeli ubijati nevine Srbe, žene i starce, palili i klali, i brisali selo za selom s lica zemlje, Maček je šutio; kada su ustaške zvijeri ubijali mnoge Hrvate komuniste i pristaše HSS, ubili između drugih i hrvatskog seljačkog književnika i narodnog zastupnika Miškinu, on je i onda šutio.

Kao što se momci i djevojke vole kititi cvijećem, tako i naš seljački narod voli svoje poštene školane ljude, svoju kako se kaže, inteligenciju. Tako je naš narod tripio i dr. Jurja Krnjevića, dok je bio glavni tajnik Hrvatske seljačke stranke.

Mi, osobito stariji pristaše stranke, veselili smo se kada smo čuli, da će se Krnjević nakon dvanaest godina boravka u inozemstvu vratiti u domovinu očekivali smo ga, kao kakvog mesiju, koji će sada, nakon toliko godina, što ga nije bilo u narodu, pun političkog iskustva i još puniji ljubavi za svoj narod, pročistiti trulež iz »vodstva« stranke, te poučiti i samog predsjednika Mačeka što mu je raditi. Stranka će svežije kročiti u borbu za

slobodu hrvatskoga naroda. Ali na našu najveću žalost kada je dr. Krnjević došao, na mjesto da je što u stranci popravio, on je stanje u stranci još i pogoršao.

Sada mi dolaze na pamet riječi našeg velikog učitelja Stjepana Radića: »Ako ne zadjem u narod četrnaest ili mjesec dana, već nemam dosta veze s narodom, akoprem k meni u Zagreb ljudi dolaze i duša mi postaje nekako pustija. A kada sam u narodu i slušam narodnu dušu, to mi daje snage da mogu potpuno služiti narodnoj želji.«

Dr. Krnjević bio je u inostranstvu dvanaest godina i kroz to vrijeme nije imao prave veze s narodom. I ono što je bilo u njegovoj duši narodnoga, to se je sasvim rasplinulo. Za to nije ni čudo, što je sada, kada je po drugu puta otišao u inostranstvo, sasvim okrenuo od svoga naroda i složio se s najvećim protivnicima demokracije i ravnopravnosti, s najvećim neprijateljima hrvatstva, te sa četničkim vodjom Dražom Mihailovićem bio zajedno u vladi. Složio se i s Perom Karadjordjevićem, čiji je otac kralj Aleksandar godine 1928.; dan prije atentata na Stjepana Radića dobro znao za taj atentat i nije ga htio spriječiti. Znači, da je sukrivac atentata u Narodnoj skupštini, sukrivac smrti trojice ponajboljih Hrvata: Stjepana i Pavla Radića i dr. Djure Basarićeka. Do tog kobnog dana mi smo Hrvati bili republikanci i mrzili smo svaku dinastiju, zato što je republika napredak a monarhija nazadak, jer je u republici narod potpuno suveren, dok je u monarhiji car ili kralj prvi, a narod je drugi, posljednji, te po tome sav narod u državi imade tanji kraj vlasti, i vladar deblji. Poslije atentata u Narodnoj skupštini u Beogradu godine 1928. nama Hrvatima duboko se zamjerila ta vladalačka kuća, koja je pomogla oduzeti život velikom našem učitelju Stjepanu Radiću i dvojice drugih boraca za pravu narodnu slobodu. Zato smo mi Hrvati sada još više za seljačko-radničku republiku, u kojoj će radni narod imati vlast u svojim rukama. Dinastija u staroj Jugoslaviji nije nikad bila za pravo jedinstvo i ravnopravnost južnih Slavena, niti je mogla biti za pravu demokraciju, koja bi bila za sveslavensku uzajamnost. I za to su gospoda stari političari skupa s dinastijom (jer riba od glave smrdi) zagazili u fašistički glib, iz kojeg se više ne mogu nikada izvući.

Sva je sreća, što je Komunistička stranka na čelu s narodnim herojom Josipom Brozom-Titom pvela u borbu potlačene i od raznih vodja i stranaka ostavljene narode Jugoslavije. Za osnovna načela istjerivanje okupatora iz naše zemlje, ostvarenje federacije i ravnopravnosti, a napose bratske sloge među Srbima i Hrvatima. Pod njezinim vodstvom narodi Jugoslavije shvatili su da im nema spasa, ako se ne pouzdaju sami u svoju snagu.

Skovali su u vatri pravo bratstvo i jedinstvo i nakon teške i krvave borbe stvorili moćnu svoju pravu narodnu Armiju, koja će uz pomoć velikih saveznika: Sovjetskog Saveza, Engleske i Amerike osloboditi za uvijek od fašističkih zavojevača i narodnih izdajica krvnika našu zemlju. U federativnoj demokratskoj Jugoslaviji svaki je narod suveren, ostvarena je u potpunosti federacija i ravnopravnost među našim narodima.

U bratskoj slozi i zajednici sklopit ćemo savez sa svima Slavenima, onda ćemo biti potpuno sigurni za sva vremena, te ćemo se mirno ravijati u slobodi i nikada više na nas, i našu djecu ne će stići slično zlo.

FILIP LAKUŠ  
član Izvršnog odbora HSS.

## Nebojmo se gospodskih strašila

Svršava se veliko razdoblje naše povijesti ispunjeno veličanstvenom i teškom borbom. Ono vremenski za život jednoga naroda nije dugo, ali je njegova veličina u djelima, koja je kroz to vrijeme činio naš narod. Ta djela uzdižu to povijesno razdoblje tako visoko, da zasjenjuju sve događaje naše teške prošlosti.

To je velika i teška borba seljaka i radnika za slobodu naše zemlje, čovječansku pravicu, bolji i lakši život, a većina tog našeg najnovijeg povijesnog razdoblja je u činjenici, što seljački i radnički narod ne sudjeluje samo u borbi, nego njome i upravlja preko svojih najizrazitijih predstavnika.

Da je to tako možemo se lako uvjeriti.

Tko su naši vojni rukovodioci — oficiri? Velika većina njih napredni su seljaci i svijesni radnici. Privremeno su ostavili plug i čekić i zamijenili ih puškom da s njome izvojuje slobodu i pravo uživanja plodova žuljevitih ruku. Takvi oficiri upravljaju snažnom narodnom vojskom, koja danas oslobađa posljednje dijelove naše domovine.

Usporedo s armijom osloboditeljicom rasla je i razvijala se narodna vlast — Narodneoslobodilački odbori i Narodna vlada.

A kakva je ta vlast i kakvi su ljudi u narodnoj vlasti?

Od mjesnog ili seoskog NOO-a pa do Narodne vlade, do ZAVNOH-a i AVNOJ-a, sve su to u ogromnoj većini ljudi najčestitiji, koji su prošli kroz sve strahote ovoga rata. To su redom ne-sebični i poštenu ljudi, koji su svoju ljubav prema narodu dokazali ogromnim žrtvama, koje su podnijeli, odani su narodu i njegovim idealima. A koliko muke stoji takve ljude vršenje poslova za koje su se većinom nenarodna gospoda godinama učila po njihovim školama.

I vlast i oružana sila nalaze se u narodnim rukama. Narodnu vlast niklu u oslobodilačkom ratu, brani narodna vojska, naša osloboditeljica, svijesna žrtava s kojima ju je izborila.

A od koga da je čuva? Svabe su uništeni, Talijana se ne plašimo, a s ustašama i drugim mi ćemo lako, a tko je onda taj, koji bi nam je mogao uzeti?

Mnogi neupućeni misle, da je neprijatelj samo onaj, koji ima pušku u ruci. Takvi trebaju znati, da još uvijek postoje oni, koji su za staru vlast i da ovi ne će blagosliviti narodnu vlast, s kojom bi inače morali biti zadovoljni, jer je poštena i narodna. Ali baš zato, što je narodna i poštena ne mogu se s njome složiti, jer ne će moći pljačkati i izrabljivati kao do sada, a raditi nisu naučili.

Veliku većinu nenarodne gospode možemo usporediti s onom uši, koja bačena na pod puži tako dugo, dok se ne namjeri na nekoga, kome će krv piti, jer drugdje mora uginuti.

Stoga će ovi težiti da opet dodju na kormilo. Ali ne samo da će težiti, nego i na tome svim silama raditi. Oni su od prvog dana narodnog ustanka radili sve moguće, da ustanak ne uspije. Organizirali su, tražili i našli podršku kod njima sličnih osobito tamo gdje narod još nije uspio da te uši zbaci sa svojega tijela. Huškali su, potpomagali i nagovarali one bijednike, koji su im vjerovali i koji su se za njih tukli protiv vlastitih interesa. Kada im je prigustilo onda su ih ostavili na cjeđilu, što se danas događa s ustašama i četnicima.

Ta se nenarodna gospoda nisu okanila štetnog rada. Oni se samo pretvaraju, tobože u »dobronamjerne kritičare«. Stoga budno prate rad organa narodne vlasti, te svaku ma i najmanju grlješku kojeg odbornika i namještenika odbora iznose kao dokaz nesposobnosti narodne vlasti. U tom se slučaju svim silama trude, da takvu pogrešku dovedu u vezu s komunistima i dokazuju kako

je to njihovo maslo i želja da narodu škode.

Puna su im usta pričanjima o »lijepim starim vremenima« kad je žandar-ski kundak bio brana iza koje su se sklanjala gospoda od nezadovoljnog naroda i zaista lijepo živjela.

Da se život ne vraća natrag, to zna-ju vrlo dobro. Ali pokušavaju da barem kočice kad ne mogu vratiti, što se vratiti ne može, da ometaju narod u njegovom radu za bolji život i bolju, sretniju budućnost.

Glavno njihovo sredstvo, kojim su se već naučili suziti je strašenje baukom komunizma, koji ce nam tobože sve uzeti i natjerati nas da jedemo iz jedne zdjele i tako dalje.

Zašto strašenje komunizmom, i zašto bi taj strah htjeli prenijeti na narod? Evo odgovora:

Najjača sila koja je naš narod povela u borbu protiv okupatora, a za nacionalni opstanak i sanjali naši djed-naroda, kojom želimo postići bolji i pravedniji život jest nesumnjivo komunistička stranka i u toj borbi je s njom danas sve što je pošteno i napredno u našem narodu.

Njezina je zasluga što je narod otvorio oči, otkazao poslušnost svojim gospodskim vodama i sam uzeo u ruke svoju sudbinu.

Komunisti su oni, koji su organizirali, složili i povelili narod u borbu, da se zemlja očisti od osvajača i da se narod otrese gospodskih pljačkaša, izdajica i petokolonaša. Oni su omogućili narodu da stvori svoju demokratsku vlast i njezinu zaštitnicu dičnu i hrabru armiju naših naroda.

Komunisti su bili i ostali s narodom u najtežim danima i uspjeli prikupiti čestite prvoborce ostalih stranaka, koji su ostali uz svoj narod, dok su tobože veliki i glasni samohvalisavi vodje pobjegli na sigurno ili su prešli javno i potajno okupatoru.

Tu je izvor straha od komunizma za tu gospodu, a prenašanje tog straha na narod ima cilj da bi narod razjedini-li, a time i oslabili, i tada se s njim obračunali.

Gospodi je poznato, da su komunisti nepodmitljivi, da su čvrsto organizirani, ali i da su spremni žrtvovati sve za narod, da su nepomirljivi protivnici gospodskih izrabljivaca.

Odvojiti narod od komunista znači odvojiti ga od jakog, sposobnog i odlučnog predvodnika, drugim riječima obez-glaviti ga i opet zajašiti.

Otuđ i farizejski plač nad sudbinom naroda. Sitne i zaslijepljene duše, koje im još vjeruju, ne trebaju se bojati za svoju zemlju i sirotinju od komunista, već od onih, koji su im tu zemlju prodavali na bubanj i odvodili zadnju kravu iz štale. Naprotiv, komunisti se zalažu svim silama, da zemlja dodje u posjed onih, koji ju obrađuju i ne će dozvoliti da im plodove odnose kojekakvi izrabljivači i gulikože.

Bogatstvo naše zemlje ne smije biti u rukama nekolicine ljudi, već ono treba da služi cijelom narodu.

Tvornice ne smiju više biti izvor bogaćenja i velikih zarada pojedinih bogataša na račun hiljada radnika. One treba da proizvode ono, što je narodu potrebno za svakidašnji život i za olakšanje rada.

Komunisti nisu protiv vjere, ali su protiv onih, kojima vjera služi da preko nje iskorišćuju narod. Svaki zločinac treba da bude kažnjen, pa će tako kaznu okusiti i onaj svećenik, koji je propovijedao klanje, palež i pljačku, ili je sam to činio i sudjelovao u tome.

Da bi izgradili našu porušenu, opljačkanu i opustošenu zemlju, morat ćemo se međusobno potpomagati u obrađivanju naših polja i podizanju popaljenih domova. Ali nas na to ne sile komunisti,

već prilike, koje su stvorili oni, koji su nam zemlju učinili takvom, među koje spadaju i ti »vajni prijatelji siromašnog naroda«.

Zajednički kazan s kojim bi nas htjeli plašiti došao bi dobro baš onima, koji njime žele plašiti naš seljački narod, jer bi baš oni iz njega nastojali izvući veći i masniji komad, kao što su i do sada činili.

Sada razmislimo i recimo otvoreno, naročito mi sljedbenici nauke braće Radića, je li današnja naša sveta borba nastavak vjekovne borbe našeg naroda za slobodu i pravicu, za bolji i čovjeka dostojniji život? Mi vidimo, da je sve ovo što smo tom borbom postigli, ono što smo si uvijek željeli! To je ono, zašto smo se okupljali i organizirali u Radićevu Hrvatsku seljačku stranku.

O tome su govorili i spas domovine i dovi, bunili se i gubili glave. Oni su željeli, a mi smo doživjeli: demokratsku slobodu i čovječansku pravicu u narodnoj državi, gdje vlada poštenje, rad i sloga.

## Alkohol

*Ja sam silan i ohol  
zovem se alkohol.  
U mene su silne moći,  
strašan ja sam junak noći.  
I po danu čuda stvaram,  
muško, žensko sve obaram.  
Razne boli svijetu dajem,  
staro, mlado uništavam.  
Jedne lišim zdravlja, vida,  
druge opet svakog stida.  
Pronevjere silne pravim  
i tolike u zlo stavim.  
Jedan gutljaj i opoj  
za navijek si onda moj.  
Ja zavađam ženu, muža,  
moć se moja svuda pruža;  
oca putim protiv sina,  
nož mu pruža mati, strina,  
pa ih dražim: bodi, kolji,  
ta meni je sve po volji.*

*Ja otvaram sve tamnice,  
u njih trpam nemilice:  
oca, majku, tetku, strinu  
i ostalu svu rodbinu.  
I ludnice punim svuda,  
razna grozna pravim čuda.  
Gledaj dijete u ranama  
i bogalja tog pred nama  
i nakaze one druge —  
to su moje sve zasluge.  
Ja sam sila ovog svijeta  
i tko može da mi smeta.  
Ja imam na sve strane  
raširene moje grane.  
Tko se družiti sa mnom stane,  
crno njemu jutro svane;  
sve mu otmenn: život, sreću,  
ni smrtnu mu ne dam svijeću.  
Ja sam sila, grom i pako —  
tko me pije, ne će lako ...!*

HILMIJA DELALIĆ  
Ljubuški (Hercegovina)

## Odluka o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj

Predsjedništvo zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske, na temelju člana 4. Odluke o Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Hrvatske kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti federalne Hrvatske, donijelo je na svojoj sjednici održanoj dne 24. travnja 1945. ovu

### ODLUKU

o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj.

#### Čl. 1.

Krivičnim djelima protiv nacionalne časti, u smislu ove Odluke smatraju se sva djela, kojima se vrijeđalo i vrijeđa čast naroda, ili su uperena protiv osnovnih interesa naroda i tekovine, na kojima se izgrađuje demokratska Jugoslavija.

Takova djela predstavljaju zločine ili prestupe prema svojoj težini i posljedicama, koje su iz njih proizišle.

Ova odluka ne odnosi se na djela ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja.

#### Čl. 2.

Zločinom ili prestupom u smislu ove Odluke smatrat će se naročito:

1. Svaka suradnja s okupatorom ili njegovim pomagačima. Kao oblici takvih

Je li to program samo komunista ili i Hrvatske seljačke stranke. Ne! To je program cijeloga naroda kroz vjekove i taj program ostat će i dalje, a tko će biti protiv njega narod će ga pregaziti, pa nazivao se sljedbenikom kojegod nauke ili stranačkog programa.

Mi sljedbenici nauke braće Radića tokom ove teške Narodnooslobodilačke borbe do kraja smo se riješili »straha u mraku« kako bi to nazvao naš učitelj dr. Ante Radić. Mi gledamo otvorenih očiju i ne bojimo se lažnih gospodskih strašila.

Mi odajemo hvalu i čast komunistima, što su uspjeli sjediniti narod i svrstati ga u Jedinственu narodnooslobodilačku frontu pod veličanstvenim programom, kojega nisu mogli, a niti htjeli gospodska vodstva bivših stranaka i stražica ne samo ostvariti, nego ni iznijeti. Za to danas i doživljuju zaslužni prezir složne braće seljaka i radnika.

JURICA DRAUŠNIK

blagajnik Izvršnog odbora HSS

suradnji smatraju se: politička, propagandna, kulturna, umjetnička, privredna, administrativna i druga suradnja s okupatorom i domaćim izdajicama.

2. vršenje akcije i propagande u korist okupatora i njegovih pomagača širenjem nacionalne, vjerske ili razne nesnošljivosti ili opravdavanjem okupacije, odnosno osuđivanjem oslobodilačke borbe naroda;

3. svako održavanje prisnih i prijateljskih odnosa s pripadnicima okupatorske vojske i vlasti;

4. izravno ili neizravno razrabljivanje imovine osoba progonjenih po okupatoru ili njegovim pomagačima;

5. krivice po položaju odgovornih lica iz državne uprave, koje se sastoje u propuštanju ulaganja dužnih napora, da ne dođe do sramnog poraza i kapitulacije Jugoslavije 1941. godine;

6. služenje u činovničkom aparatu na mjestu naročito važnom za okupatora ili njegove pomagače, kao i istodobno vršenje više javnih ili privatnih službi naročitim pogodovanjem u bilo kom obliku;

7. dobrovoljno privredno pomaganje okupatora i njegovih pomagača osobito stavljanjem svog privrednog poduzeća u službu okupatoru, važnijim radom u privrednoj organizaciji odnosno poduzeću, koje koristi okupatoru i vršenjem

dobava za račun okupatora;

8. učešće u izdajničkim, političkim i vojničkim organizacijama ili pomaganje takovih bilo prije sloma Jugoslavije u cilju njezinoga poraza ili poslije njega u svrhu slabljenja otporne snage naroda u oslobodilačkoj borbi;

9. svako djelovanje koje je išlo za tim da posluži okupatoru i njegovim pomagačima.

#### Čl. 3.

Djela iz ove odluke kažnjavat će se: a) gubitkom nacionalne časti; b) prisilnim radom; c) djelomičnim ili potpunim konfisciranjem imovine ili novčanom kaznom; d) izgonom.

Kazna gubitka nacionalne časti sastoji se u isključenju iz javnog života, gubitku prava na javne funkcije, kao i gubitku svih građanskih prava.

Okrivljenik može biti istodobno kažnjen s više kazni.

#### Čl. 4.

Ako je okrivljenik po izvršenju djela aktivnim učešćem doprinio ostvarenju ciljeva oslobodilačke borbe naroda i naknadio počinjenu štetu sud može pri izricanju kazne, ovo uzeti kao olakšavajuću okolnost.

U izuzetnim slučajevima djelotvornog pokajanja može sud okrivljenika osloboditi svake kazne.

#### Čl. 5.

Krivicice iz ove Odluke ne zastaraju.

#### Čl. 6.

Djela iz ove Odluke presuđivat će sudovi za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj.

Djela iz člana 1. i 2. ove Odluke, izvršena od lica koja ne pripadaju narodima demokratske federativne Jugoslavije, a nastanjena su u Hrvatskoj, presuđivat će vojni sudovi.

#### Čl. 7.

Sudovi za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj osnivaju se u sjedištu okruga.

Teritorijalnu nadležnost, jednoga suda može se protegnuti i na više okruga.

#### Čl. 8.

Članove sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj postavlja Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske određivši po jednoga između njih za predsjednike sudova.

Članovi Sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj odgo-

vorni su za svoj rad Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Hrvatske, koje ih može smijeniti.

#### Čl. 9.

Sudovi vrše sudsku vlast u vijećima od petorice sudaca.

U vijeće će se po pravilu postaviti jedan član Okružnog narodnog suda u okrugu gdje se vrši suđenje.

#### Čl. 10.

Obrazovanje i raspored vijeća vrši predsjednik suda. Vijeću predsjedava jedan od sudaca izabran po samome vijeću. Svako vijeće ima tajnika, kojega iz reda pravnik postavlja Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske. Tajnik vijeća obavlja administrativne poslove pod nadzorom predsjednika vijeća, a u samom vijeću ima savjetodavni glas.

Svakom vijeću određuje predsjednik suda suca istražitelja, koji vodi istragu prikupljanjem svog dokaznog materijala kako optužbe tako i obrane.

#### Čl. 11.

Licima, koja se nalaze ili su van dohvata naših vlasti, sudit će se u odsutnosti.

#### Čl. 12.

Postupak po ovoj Odluci pokreće Javno tužništvo.

U tu svrhu sve vlasti su dužne izvršiti nadležno Javno tužništvo čim saznaju za djela kažnjiva po ovoj Odluci.

#### Čl. 13.

Presude Sudova za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj su odmah izvršne. Sudovi će svoje presude dostaviti na izvršenje nadležnim vlastima.

#### Čl. 14.

Sve narodne vlasti, građanske i vojne dužne su sudovima za zaštitu nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj pružati pravnu pomoć u službenim poslovima.

#### Čl. 15.

Ovlašćuje se Ministarstvo Pravosuđa Narodne vlade Hrvatske, da izda Uputstva za provedbu ove Odluke.

#### Čl. 16.

Ova odluka stupa na snagu danom objavlivanja, a proteže se na sva djela bez obzira na vrijeme kada su počinjena.

Broj 1057—45

Dne 24. travnja 1945.

U Šibeniku.

Tajnik

Predsjednik

M. Počuča v. r. Vladimir Nazor v. r.

narodi bili smatrani kao sredstvo bogatstva stanovitih nametljivih slojeva i pojedinaca. Zato nisu ni mogli da ostvare svoje težnje, da stvore sebi život onakav kakav su zaslužili i kakav bi im bio dostojan. Upravo zato naši narodi nisu uspjeli da ostvare svoje težnje ni na polju prosvjete.

Tek kroz ovu krvavu borbu, nakon neizmjenjnih patnja i žrtava, narod uzima vlast u svoje ruke. Ta vlast je utjelovljena u najborbenijim, najodanijim i najboljim njegovim sinovima. Zato narod, u besprimjerno teškim prilikama, uspijeva da stvori ono što u boljim (!) uvjetima nije mogao. Zato danas vidimo nešto što iznenađuje: ostvarenje velikog broja tečajeva za nepismene u selima, gradovima i u vojsci, velikog broja škola i uopće jedan nečuveni polet na prosvjetnom polju u svim pravcima i oblicima.

Tako, na primjer: broj tečajeva za nepismene u toku teških ratnih godina neprekidno raste. Na oslobođenom tlu Hrvatske godine 1943. radilo je 150 takvih tečajeva, godine 1944. oko 250, a do nedavno ih je radilo 421. Taj se broj dnevno povećava i danas je znatno veći. Tako da u samoj Dalmaciji rade sada 162 tečaja. Tu nisu podaci o radu analfabetskih tečajeva u vojsci, koji su organizirani u svakoj jedinici i imaju zadatak, da se svi nepismeni vojnici nauče čitati i pisati i dobiju potrebno znanje.

Što se tiče porasta osnovnih škola i njihovom izvanrednom povećavanju, iznijet ćemo neke podatke. Godine 1942—1943. bilo je otvoreno 252 osnovne škole, koje je pohađalo oko 10 tisuća učenika, 1943—44. broj osnovnih škola porastao je na 831 s oko 31.476 učenika. U godini 1944—45. rade 1343 osnovne škole, koje polazi 87.715 učenika. U mnogim našim krajevima danas radi veći broj škola nego prije rata. Broj škola u kotarevima: Korenica, Trogir, Kistanje, Glina, Šibenik, Vrginmost i Vodice iznosio je 118 prije rata, dok se sada broj osnovnih škola popeo na 211, te se povećao za 93. Kotar Korenica imao je prije rata 15, a sada ima 35 osnovnih škola. Kotar Trogir imao je prije rata 12 osnovnih škola, a sada ih ima 33. U okrugu Zadar broj osnovnih škola popeo se od 99 na 144, a u okrugu Osijek broj osnovnih škola narastao je od 113 na 327. I o našoj djeci u dalekom zbjegu, u Ell Schatt-u, koja su napustila svoje domove ispred noža krvoločnih fašista, vodi se najveća briga. Sva djeca, njih 6.279, pohađaju osnovne škole, kojih ima 12. Na tim školama radi i 185 učitelja. Starija djeca ovog zbjega pohađaju redovito svoju gimnaziju, dok su za sve one, koji su nepismeni otvoreni tečajevi.

Zadatak otvaranja velikog broja o-

snovnih škola traži stvaranje novog učiteljskog kadra. Danas učiteljski kadar ima 52% novih učitelja. U svrhu dobivanja novog kadra mladih učitelja rade mnogi učiteljski tečajevi. Do proljeća 1944. uglavnom su održani 15-dnevni i jednomjesečni učiteljski tečajevi. Njih je održano oko 26. Nakon toga održano je u Istri 8 tečajeva, koje je završilo 124 polaznika. Na ostalom oslobođenom dijelu Hrvatske održano je 12 mjesecnih tečajeva, koje je završilo 420 polaznika. Sad se održava 16 četveromjesečnih učiteljskih tečajeva s 551 polaznikom Oblasni NOO za Dalmaciju otvorio je nedavno veliki petomjesečni učiteljski tečaj, kojega pohađa oko 250 tečajaca. Za ove mlade učitelje predviđeni su novi općeobrazovni tečajevi, da bi se njihova opća naobrazba i stručna sprema podigle na viši stupanj.

Tako u Dalmaciji radi danas više učiteljskih škola nego je radilo u vrijeme stare Jugoslavije. Osim učiteljskih škola, koje su prije rata radile u Šibeniku i Dubrovniku, danas rade i nove učiteljske škole u Splitu i Makarskoj.

Prve gimnazije na oslobođenom zemljištu Hrvatske proradile su 1943. i 1944. To su: gimnazija u Otočcu, zatim prva partizanska gimnazija na Baniji, pa gimnazija u Glini. Kratko vrijeme radilo je 1944. godine i 6 srednjih škola u zagrebačkoj oblasti. U 1944—45. otvoreno je niz novih srednjih škola. U samoj Dalmaciji radi 9 potpunih i 13 nepotpunih gimnazija. Pored tog godine 1944. proradili su prvi tečajevi za opće obrazovanje. Do sada ih je održano 6 s oko 500 polaznika. Sada se održava 6 tečajeva za opće obrazovanje. Osim toga otvoreno je oko 20 Narodnih sveučilišta, koja raznim predavanjima iz nauke i umjetnosti popunjavaju naše prosvjetno djelovanje šireći prosvjetu među narod.

Teškoće u radu su bezbrojne, ali nema tih teškoća koje naši narodi ne će moći savladati. U krvavom vrlogu rata, u nadčovječanskoj borbi s krvožednim okupatorima i domaćim izrodima, naši narodi učinili su čuda. Oni su u ovome ratu položili ispit svoje zrelosti, te su potpuno svijesni, da će sa konačnim i potpunim uništenjem hitlerovog fašizma i domaće izdajničke reakcije doći dani, kojima su naši borci fronta i pozadine duboko krvlju i znojem utrljali nove puteve. Težnje naših naroda postaju stvarnost. Ostvaruje se sve ono što narodu treba, što on hoće, i što ima mogućnosti da se ostvari. Kako na svim područjima narodnog života — tako i na polju prosvjete zida se nova i ljepša stvarnost u bratskoj zajednici slobodnih naroda nove Federativne demokratske Jugoslavije.

Vinko Lalić, učitelj

## Prosvjeta u staroj i novoj Jugoslaviji

Potrebe i želje naših naroda, da se prosvjetno i kulturno uzdignu, da upoznaju nauku i umjetnost i da se njima koriste u ostvarivanju boljeg i ljepšeg života, stare su, ali se tek danas ozbiljno i po planu pristupa njihovom ostvarenju.

Te želje izražavali su naši narodi i prije rata, u prilikama koje su u mnogočemu bile neusporedivo povoljnije nego što su danas, u toku rata kakvog nije bilo u povijesti čovječanstva. Ali sve su te želje naših naroda u staroj Jugoslaviji ostale puste.

»Pa što je nama nedostajalo u njoj?« reći će netko. — »Ta mi smo imali i državu, i vlast, i narod i sve što su imale i druge zemlje Evrope...«

»Zašto bi vlast priječila svojim narodima napredak na bilo kojem polju, pa recimo i na prosvjetnom?«

Odgovorimo kratko i razgovijetno: Zato, jer ta vlast nije nikla ni izrasla iz naroda, svoju snagu nije crpila iz naroda, nego je sve svoje sile upotrebljavala protiv naroda. Dosljedno tome: ona je vodila i svoju opću i prosvjetnu politiku od godine 1918.—1941. da bi 1941. zauzela neprijateljski i otvoreno izdajnički stav prema našim narodima. Govorilo se, da smo mi prije rata imali po »evropskom« uzoru organizirano ministarstvo prosvjete i bezbrojne ustanove, koje su se bavile prosvjetnim pitanjima; sve vrste škola od najnižih do sveučilišta; veliki broj stručnjaka, »prevelik« broj učitelja, prosvjetnih radnika i inteligencije;

priličan broj knjiga (među kojima je bilo i dobrih); proračune i milijarde i sve što tu spada; uglavnom sve što i drugi prosvjeđeni i kulturni narodi Evrope. Prosvjetne potrebe i težnje naših naroda ostale su ipak sve do naših dana samo puste želje.

Imali smo mi »previše« učitelja, a uz Albaniju i najveći postotak nepismenih u Evropi. Veća polovica našeg svijeta bila je nepismena, a u nekim krajevima taj je broj iznosio 90% svega naroda. I od manje polovice pismenih, većina je bila polupismenih ili školovanih nepismenijaka, kojima ta »pismenost« nije bila dovoljna da se njome služe, niti da koriste tekovine nauke, pa ni u najpotrebijem obliku.

Imali smo veći broj nezaposlenih učitelja i vrlo veliki broj škola bez učitelja, ali i još mnogo veći broj sela i bez škole i bez učitelja.

Imali smo suvremeno, evropsko školsko zakonodavstvo, opću školsku obvezu i nekoliko stotina hiljada djece, koja nisu pohađala školu — zato, jer je nisu mogla pohađati ili je nisu imala gdje pohađati. A o tome nije nitko vodio računa. Što mi sve nismo imali!

A da riba od glave smrdi, to je opće poznata stvar. Nekako je slično bilo i u staroj Jugoslaviji. I ona je smrdila od glave. Mi ne bismo govorili istinu, niti bi bili pravedni, kad bismo mislili da je to bila jedna jedina glava. Bilo je tu krunjenih i neokrunjenih glava...

Kroz dalju i bližu prošlost naši su

## Vuk dlaku mijenja...

Videći uporni rad Titovih boraca na fronti i u pozadini, kojima je na umu jedina misao, a u srcu jedina želja osloboditi čim prije posljednji pedalj naše napaćene zemlje; videći da nema te gudure, škrape, špilje, polja i planine kuda nije prošla noga narodnih boraca, a prethodno koristeći se amnestijom velikog Tita — škrapari se predaju.

Postalili su svijesni da se nigdje ne mogu sakriti i da pod takvim uvjetima ne mogu živjeti u škrapama, te su se počeli vraćati i predavati narodnim vlastima.

Medu takvima bio je i poznati maćekovac i organizator bijele garde Joje Klarić, koji je navukao na sebe janječju kožicu, i počeo obećavati da će svojim upornim radom oprati raniju prljavu rabetu kojom je koristio okupatoru. Jedno je govorio, a drugo mislio i čekao zgodan čas da opet zabije nož u ledja vlastitom narodu.

Videći posljednji ispad okupatora i ustaških krvnika u korenički i udbinski kotar, probudila se u njemu ranija razbojnička misao. Željani klanja i novih paleža tražio je partnera — sudru-

ga — koji bi s njim pošao, i našao ga u svom bratu četniku. Pošli su u šumu da spremaju i organiziraju nove bande, koje bi u zgodnom času još jednom počele haračiti našom svetom i napaćenom zemljom.

To je tek jedan od hiljadu dokaza da ustaške i četničke rulje skupa suraduju.

Rad te dvojice u šumi nije bio dugoga vijeka. Nekog dana primjetili su veliku motoriziranu kolonu na cesti, koja vodi iz Gračaca u Gospić. Vjerovali su da su to švapska pseta, poljetjeli im u susret, ali su se brzo razočarali, jer su uvidjeli da su to partizani, koji jure strelovitom brzinom i oslobadaju napaćenu Liku.

U toj novoj nezgodnoj situaciji nastala je svadja između braće po zlu. Trgli su oružje jedan na drugog i u tom dvoboju pao je zloglasni Joje, a njegov brat četnik imat će priliku da za svoja ranija prljava djela naskoro odgovara pred narodnim sudom.

ADAM KOVAČEVIĆ,  
Lovinac-Lika.

## More

O more divno, o more božansko, o more naše! Nikada ne ću zaboraviti ljepote tvoje. Nikada i niko ne će je izreći, nikada i nitko opisati moći.

Nema toga jezika, nema toga pera, da opiše sve ljepote tvoje! Sve blago, svu snagu i sve darove tvoje. Od hrane tijelu do snage i obnove duši. Ne, nema. Badava jezik, badava pero, crnilo, papir, to se ne da izreći niti moći napisati...

Divno si, kada miruješ, kada je površina tvoja glatka i čista i kao duša novorođenog djeteta; divno si, kad šumiš i pjeniš se kao usta pravедnika, kad vide krivicu na bližnjemu svome. Divno si, kada se bacaš da istreseš iz sebe sav onaj gad i smrad, što je netko nabacao u tebe. Divno, kada se vrtiliš i miješaš, da u dubini svojoj prođiš sve živo i neživo i obnavljaš svoje snage.

Divno si, kad si toplo kao srce materino, kad hiljade i hiljade mladih i obijesnih, zdravih i bolesnih hrli k tebi, da se nasladuju tvojim krasotama, koriste tvojom snagom, da lakše svladavaju sve dužnosti svoje i ne osjete tako teško težinu života svoga.

Divno si i korisno, kada kao za igru preneseš terete, koji bi satirali i uništavali snagu milijuna života.

Divno si jutrom, kad osvježuješ zrak svojim mirisom, divno večerom, kada u doba smirenja dana pjevaš pjesme uspavanke i osvježuješ duše naše.

Divno po danu, kad se ljeskaš kao brušeno staklo, povezuješ gore i polja, ljude i narode, pričaš im priče o jednakosti, bratstvu i slobodi, učiš ljubiti Boga i bližnjega svoga.

Još si divnije i korisnije noću, kada gladni i potrebni hodočaste k tebi, nad tobom otvaraju duše svoje, mole molitve svoje, da u tebi nađu darove tvoje, da obnove snage svoje.

Divno si ljeti, kada sve što može sanja o tebi, veseli se danu, kada će te vidjeti, poljubiti i poljuljati se u tebi. Divno zimi, kada izmorena zemlja po-

čine, kada je sve mrtvo ili se sakriva, a ti kao gorostas prkosiš svemu, držiš otvorena vrata žitnice svoje, kada kao svjedok i vijesnik novog života ostaješ budno.

More, more! O more divno, o more lijepo, o more božanstveno, o more naše! Nad tvojim žalom stojim kao dijete kraj matere svoje. Stojim, smijem se i plačem u isti mah i da me netko gleda, sigurno bi me smatrao ludim, bezumnim. Smijem se od radosti, što sam te i opet mogao vidjeti. Vidjeti i poljubiti... Plačem, jer mislim, da je sigurno posljednji puta...

Suze moje, suze radosnice i žalosnice, miješaju se s tobom. Miješaju i u jedinju u tebi. Nikad ih više nitko razdvojiti ne će... Nikad... A i čemu? Slana ti voda, slane mi suze, pa neka i bude jedno. Neka to bude dar i poklon od onih, koji te vole kao i ja, koji te ljube kao i ja, ako ne i više; koji te žele vidjeti isto tako kao i ja, a ne mogu — jer ih je sudba, prikovala uz domove njihove, uz poslove. — ne znam, da li bih rekao tude ili svoje; i nikad se od njih ne mogu maknuti, jer nemaju ni vremena ni sredstva, da vide lice tvoje, da u tebi osvježe, izliječe tijelo svoje.

More, o more, na žalu ti stojim i potiho te pitam: Kada ćeš biti svojim svijem sviju onih, koji o tebi misle, koji te žele, koji te vole kao mati dječicu svoju? Koji bi se htjeli diviti ljepoti tvojoj, koristiti darovima tvojim? Kada ćeš biti u istinu n a š e . . . ?

O more divno, o more lijepo, o more božanstveno, o more veličanstveno, o more naše. To te, eto, pitam u ime onih stotina, hiljada, koji te nikada vidjeti nijesu, a žele te i trebaju, kao i sunce, koje nas grije, i zemljicu, koju gazimo i koja nas hrani... O more, more, odgovori mi...

Delekovac, mjeseca kolovoza 1938.

MIHOVIL PAVLEK - MIŠKINA

## Zadrugarstvo je temelj napretka

Rat je na završetku, i naskoro će biti federativna Jugoslavija očišćena od okupatora i fašističkih osvajača našega naroda. Ostala su mnoga sela porušena i popaljena, a zemlja neobrađena, koja će se morati obraditi sela izgraditi, a kako i na koji način ćemo mi to sve učiniti? »Slogom rastu male stvari a nesloga sve pokvari«. Složnim radom i to samo u zadrugnim redovima, obnovit ćemo našu zemlju i domove. Zadrugarstvo je temelj države i ako ćemo mi početi zdravim zadrugnim radom, postaviti ćemo i zdrave temelje našoj državi, u kojoj ćemo stvarati novi život, rada i reda i osigurati sebi bolju budućnost. Imade mnogo predjela, u našoj državi, gdje je zadrugarstvo slabo razvijeno, ili nikako ne postoji, za to je potrebno, da se organizira rad zadrugarstva i u takovim mjerama, gdje to nije do sada bilo uređeno, osnivajmo zadruge, preko kojih ćemo moći sve svoje gospodarske proizvode unovčiti kao i potrebe nabavljati, a pristupimo obnovi i onih zadruga koje su zbog ratnih neprilika prestale svojim radom. Pokrenimo se čim prije na organizaciju rada, da nas ne zateče nepriravne i neorganizirane veliki rad, koji stoji pred nama a to je obnova zemlje, i uređenje domova i sela. Svi zadrugni radnici i drugovi učitelji, koji ste u narodno-oslobodilačkom pokretu, širite svoje znanje u narod da se što prije organiziramo i da počnemo novim životom. U zadrugama će biti seljak i radnik, koji je bio svijestan borbe rada i reda, on će znati pošteno i pravедno voditi zadruge uz pomoć stručnih radnika, voditi i pokazati svima onima, koji su do sada na lihvarski način pljačkali narod i bogatili se na nje-

gov račun, da toga više biti ne će. Jer da će zadrugarstvo biti temelj naroda i države. Uvidivši potrebu i rad zadrugarstva, naš vrhovni vođa maršal Josip Broz-Tito preporuča nam da se organiziramo putem zadrugarstva, a svaki njegov poziv za nas je svetinja. Mi moramo raditi i međusobno se pomagati to možemo samo putem zadrugarstva. Zadrugno je geslo »Svi za jednog jedan za sve« a to znači da svi možemo zajednički mnogo učiniti za cjelinu države, ustanova i pojedinca. Ne smijemo dozvoliti da itko radi nas propadne i strada jer svi moramo biti dobro upućeni u sam rad. Naša će nam vlada izaći ususret i dati nam potrebne upute za sam rad. Pred nama stoje veliki radovi, za to krenimo svi na posao, da ne zakasnimo, jer budućnost naša leži na nama i ta u zadrugnim redovima. U tim redovima udovoljit ćemo narodu i svome vodji, borcu za narodna prava i slobodu čovječanstva. Stupajmo složno u zadrugne redove, organizirajmo se, stvarajmo budućnost svoju svoje djece i familija. Pogledajmo i druge napredne narode, pa podjimo i mi tim koracima, da srušimo za uvijek lihvarstvo pljačku nad radnim narodom, koji danas postavlja nove i zdrave temelje države. To možemo postići samo zadrugnim radom, jer u zadrugarstvu stvorit ćemo si trajan mir i slobodu čovjeka tako, da svaki čovjek bude dostojan svog znanja pravедnosti i poštenja, te da svi živimo kao prijatelji kao jedna familija u kući, u selu i državi. To je želja našeg vodje, komu se moramo odazvati u radu i doprinijeti svaki svoje znanje i žrtve, da si stvorimo bolji život i budućnost u zadrugnom radu koji će nam donesti mnogo ploda.

Svi na posao, domovina nas zove, ispačena i umorena od fašista i pljačkaša. Ne klonimo duhom stupajmo naprijed, sa svojim neumornim radom, obnovimo naša polja i domove, vinograde i livade, sela i gradove, udarimo čvrste temelje, našoj novoj narodnoj federativno uređenoj Ju-

tem dobro organiziranog zadrugarstva. Ne smijemo dulje čekati, zadnje je vrijeme za početak rada, počnimo sa radom, pod geslom »Vjera u Boga i seljačka sloga«.

JENDRAŠIĆ BOLTO, pročelnik gospodarskog odjela Kotarskog NOO Djurdjevac

## Imenovanje članova za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj

Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva donijelo je na osnovu čl. 3. odluke Predsjedništva ZAVNOH-a o osnivanju privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj od 11. ožujka 1945., odluku o imenovanju članova privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj. U taj odbor imenovani su: Marko Matkov, seljak, vijećnik ZAVNOH-a, član Izvršnog odbora HSS, predsjednik Saveza zadruga naprednih livačara iz Djurdjevca; Opačić Stanko-Canica, seljak, pukovnik, ministar gradjevina Narodne vlade Hrvatske, član Uprave saveza zadruga za poljoprivredni predit; Kučan Oskar, priv. činovnik, vijećnik ZAVNOH-a, tajnik Glavnog saveza hrvatskih privrednih zadruga; Brkić Dušan, pravnik, ministar pravosuđa Narodne vlade Hrvatske, sekretar Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a, Kuzmić Ivan, seljak, član predsjedništva ZAVNOH-a i Izvršnog odbora HSS, povjerenik Gospodarske sloge u Dalmaciji; Sučević Branko, nastavnik građanske škole, član Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a, član uprave Saveza srpskih zemljoradničkih zadruga; Gaži Franjo, seljak, potpredsjednik Narodne vlade Hrvatske, predsjednik Izvršnog odbora HSS-a, zadrugni radnik iz Podravine; Dumančević Ante, priv. činovnik, član Oblasnog Narodnooslobodilačkog odbora za Dalmaciju, zadrugni radnik iz Dalmacije; Rapajić ing. Nikola-Nikica, agronom, član Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a, pomoćnik ministra poljoprivrede i šumarstva; Komadina Pero, seljak, član AVNOJ-a, vijećnik ZAVNOH-a, zadrugni radnik iz Hrvatskog Primorja; Ban Ivan, obrtnik, predsjednik Okružnog odbora JNOF-a za Gorski Kotar, zadrugni radnik iz Gorskog Kotara; Radosavljević Tanasije, učitelj, honorarni revizor Saveza srpskih zemljoradničkih zadruga; Lugar Janko, seljak, član Okružnog odbora JNOF-a za okrug Kordun, član uprave Saveza zadruga Gospodarske sloge; Matajić Stjepan, seljak, tajnik Okružnog Narodnooslobodilačkog odbora Brod, zadrugni radnik iz Slavonije, i Flec Ivan, radnik, član Zemaljskog akcionog odbora Jedinstvenih sindikata za Hrvatsku.

Ujedno je donešeno i rješenje o sastavu i dužnostima Privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj. Prema tome riješenju Privremeni odbor za sređivanje

zadrugarstva u Hrvatskoj sastoji se od predsjednika, potpredsjednika, tajnika i još 15 do 20 članova, koji se između sebe konstituiraju i koji sačinjavaju širi odbor, a ovaj će za rješavanje tekućih poslova i izvršavanja zaključaka širega odbora iz svoje sredine izabrati uži odbor od 7 članova, u kojega ulaze predsjednik, potpredsjednik, tajnik i još 4 članova šireg odbora.

Dužnost je Privremenog odbora za sređivanje zadrugarstva u Hrvatskoj ča naročito:

1. koordinira (usklađuje) i međusobno poveže rad pojedinih zadrugnih saveza, kako bi se postigli što bolji rezultati u rješavanju njihovih zadataka.
2. vrši reviziju zadrugnih saveza, a prema potrebi i samostalnih zadruga.
3. daje potstrek za osnivanje zadruga i pomaže tamo, gdje se pojavi težnja za osnutkom zadruga.
4. nastoji da se putem održanja zadrugnih skupština sprovede u najskorije vrijeme demokratizacija zadrugnih ustanova, kako bi se ratom uništene zadruge što prije obnovile, a postojeće pojačale aktivnost u radu.
5. vodi brigu, da se rad zadrugnih organizacija odvija u skladu s općim naporima oko što skorije obnove narodne privrede, zatim u skladu sa zaodruginim načelima i pravilima,
6. izrađuje formulare (primjerke, oblike) pravila, poslovnih knjiga, kao i sve ostale formulare kako bi se na taj način olakšao rad osnivačima i ostalim rukovoditeljima zadrugnih ustanova,
7. pripremi nacrt novog zadrugnog zakona.
8. nastoji, da se rad pojedinih grana zadrugne djelatnosti međusobno upotpunjuje, te u tu svrhu predlaže zadrugnim organizacijama opći program zadrugnog rada,
9. odgaja nove zadrugne kadrove organizacijom zadrugnih tečajeva,
10. posvećuje brigu zadrugnoj nastavi i propagandi i u tu svrhu nastoji pokrenuti zadrugno glasila,
11. sredi zadrugnu statistiku.
12. u svim ovim, kao i u ostalim zadrugnim pitanjima stavlja obrazloženje prijedloge Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva Federalne Hrvatske, a prema potrebi i ostalim zainteresiranim ministarstvima.

## Iz Hrvatske seljačke stranke

Izvršni odbor Hrvatske seljačke stranke posjetila je ovih dana delegacija glavnog odbora A. F. Ž. za Srbiju i u podužem prijateljskom razgovoru, žene Srbije iznijele su sve muke i patnje koje je srpski narod podnio od okrutnog njemačkog zavojevača i domaćih izdajica srpskog naroda Draže Mihajlovića, Nedića i Ljotića. Užasne su muke i stradanja srpskog naroda u borbi protiv fašizma, no sve je to podnio taj junački narod i nikada nije u borbi pokleknuo. Drugarice iz Srbije dive se junačkom držanju hrvatskog naroda i visoko cijene zasluge braće Radića, koje su oni učinili za prosvjećivanje hrvatskog seljaka. Ta prosvjeta omela je plan fašista i domaćih izdajica da se Srbi i Hrvati u Hrvatskoj međusobno podpuno ne istrijebe i unište. Samo tako treba da nastavite braćo Hrvati seljaci i radnici, Hrvati i Srbi i nitko nam ništa učiniti ne će moći.

Delegatkinjama Srbije zahvalio se na posjetu predsjednik Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke Franjo Gaži lijepim govorom naglašivši, kako je on lično obilazio srpska sela u Šumadiji godine 1938. i vidio tom prilikom da su jadi i patnje hrvatskog i srpskog seljaka jednake. Tom prigodom, darovali su mu srpski seljaci odijelo, no kako je sam predsjednik drug Gaži rekao — ustaše su mu sve opljačkali i odnijeli i ja ništa nisam sačuvao, ali sam odijelo što su mi braća Srbi darovali čuvao kao najmiliju uspomenu sve do danas.

Riječi predsjednika Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke izazvale su suze kod žena Srbije i ovaj bratski susret između žena Srbije i članova Izvršnog odbora ostat će u trajnoj uspomeni svima onima koji su ovom dirljivom susretu prisustvovali.

## Narodnooslobodilačka borba

Veličanstvene pobjede naše junačke armije. —

U času kada se na svim ratištima Evrope odigravaju presudni događaji, koji najjasnije govore, da se nalazimo pred završetkom svih ratnih strahota, ali i u času kada su Nijemci i talijanski fašisti svoje jake snage poslali u Istru u namjeri da pokušaju omesti oslobodenje naše braće koja već 27 godina čame u teškom fašističkom ropstvu — naša junačka Jugoslavenska armija uoči prvog svibnja, tog sveopćeg narodnog blagdana borbe i rada, zadivila je cio svijet svojim novim, veličanstvenim pobjedama oslobodivši našu mučeničku Istru. Naša narodna vojska, naša osloboditeljica i spasiteljica, i ovim svojim velikim pobjedama dokazala je i pokazala, da je nikakva sila nije

mogla, a niti će je moći spriječiti, da potpuno dovrši svoje poslanje — oslobodenje ne samo čitave naše od fašista porobljene, iskrvavljene i opustošene zemlje, nego i da oslobodi svu našu braću, koja stenju ispod tuđeg jarma.

Naporima i žrtvama svih naših naroda, kao i samog naroda Istre — Istra je danas slobodna. Ona danas u slobodi kliče Titu, Hrvatskoj, novoj Titovoj Jugoslaviji i našoj slavnoj Jugoslavenskoj armiji.

Ali naša junačka Jugoslavenska armija i na svim drugim ratištima postiže nove velike pobjede dovršujući tako oslobodenje čitave naše domovine.

Dan konačnog oslobodenja već nije daleko.

## Političke i kulturne vijesti

Ovogodišnja proslava i. svibnja općenarodnog blagdana borbe i rada obavljena je kao nijedne godine do sada upravo neviđenim zanosom. Ovogodišnja proslava 1. svibnja pala je baš u danu, kada su naše junačke trupe oslobodile našu milu Istru i kad naši veliki saveznici zadaju zadnji, konačni udarac pogubnoj hitlerovskoj nemani.

U svim oslobodjenim krajevima Hrvatske, po svim selima i gradovima, proslava je obavljena na još neviđeni način, jer je u toj proslavi samo od sebe uzelo učesća i staro i mlado, jednom riječju sve živo. Bregovi, doline i oblak bile su uoči proslave u moru svijetla. Gorjele su žarkim plamenom, kao što i srca naša plamte zanosom i ushićenjem zbog silnih pobjeda postignutih u ovoj teškoj borbi, zbog uspjeha polučeni na svim poljima života i rada.

Radni narod sela i grada sa svojom inteligencijom sav se posvetio zanosu i radosti i zato su manifestacije, održane na sam dan proslave bile upravo neviđene. Povorke i zborovi održani su svugdje. Nije bilo mjesta gdje se na taj veliki općenarodni blagdan borbe i rada nije manifestiralo. Ne može se kazati u kojem je mjestu proslava bolje uspjela. Sva mjesta, sva sela i svi gradovi oslobodene Hrvatske slavili su svoj veliki blagdan s jednakim zanosom i oduševljenjem, sretni i blaženi što prvi put mogu slobodno iznijeti svoje osjećaje, i to u prisustvu svojih narodnih predstavnika, svoje narodne vlasti.

NOSA. — Na dan 28. travnja održana je sjednica ministarskog vijeća pod predsjedništvom maršala Jugoslavije Josipa Broz-Tita. U cilju daljnijeg učvršćenja i proširivanja veza Jugoslavije s demokratskim zemljama, odlučeno je:

1. da se prizna albanska vlada generalpukovnika Envera Hodže i da se s njome uspostave diplomatski odnosi.

2. da se uspostave normalni diplomatski odnosi s Bugarskom,

3. da se prizna nezavisnost država Sirije i Libana i da se s njima uspostave diplomatski odnosi.

U vezi s izmjenom novea na novoj osnovi, uređjene su isplate pomoći, mirovina i invalidskih plaća.

Omladina sela Prvić — Luke dala je u Šibeniku, u Domu kulture svoju uspjelu priredbu.

Iza svake točke programa bila je omladina od prisutnih toplo pozdravljena.

Omladini Prvić — Luke želimo još veći uspjeh u njezinom kulturno-prosvjetnom radu. Možemo istaknuti, da ona već sada služi omladini ostalih sela — kao primjer u tome, kako treba prosvjetnim radom izdizati naše selo, pa da bolje i sretnije živimo u našoj novoj državi.

Četirigodišnjica djelovanja Osvobodilne fronte Slovenije. — 27. travnja navršile su se četiri godine od osnivanja Osvobodilne fronte slovenskog naroda. Odmah prvih dana nakon kapitulacije slovenski narod izabrao je na demokratski način svoju rukovodeću organizaciju za opću narodnu borbu protiv okupatora i za nacionalno oslobodenje svoje domovine. Od tada pa kroz cijelo vrijeme rata slovenski je narod ujedinjen te je herojski i mogao izdržati sve neprijateljske ofenzive, zadavši neprijatelju strahovite udarce, stvorivši svoje oslobodenje tlo, na kojem je izgrađena narodna vlast.

Ovaj dan u svoj oslobodenoj Sloveniji proslavljen je na vrlo svečan način.

OSNOVANO ODLIČJE »RADA«. — Antifašističko vijeće narodnog oslobodenja Jugoslavije (AVNOJ) donijelo je odluku o uvadjanju ordena »Rada«. Ovo odličje davat će se za zasluge pojedinaca, skupina i poduzeća, koji se istaknu u radu a ujedno i za izume trajne vrijednosti.

MUSOLINIJA JE STIGLA ZASLUŽENA KAZNA. — Talijanski partizani, koji su oslobodili skoro svu Sjevernu Italiju s brojnim gradovima Milanom, Genovom, Parmom i Torinom, uhvatili su živog razbojnika Benita Musolinija, te veći broj njegovih razbojničkih drugova. Nad njima je narodni su izrekao osudu. Tjelesa ovih razbojnika bila su izložena na jednom trgu u Milanu.

— U Dalmaciju je stigao prvi transport od 1200 članova zbjega iz Afrike. Predstavnici Oblasnog NOO-a i Jedinственe fronte za Dalmaciju pozdravili su narod zbjega i odali mu priznanje za požrtvovan rad vršen daleko od domovine. Isto tako odali su zahvalnost i saveznicima za pruženu pomoć.

Svi su izrazili veliku radost zbog povratka u domovinu i obećali, da će učiniti sve za obnovu i izgradnju države.

U Africi se nalazi još oko 25 tisuća naših ljudi, koji željno očekuju povratak u domovinu, da pomognu u izgradnji i obnovi države.

Književnici i kulturni radnici — partizani počeli su izdavati časopis »KNJIŽEVNIK«. Prvi broj izašao je ovih dana iz štampe, a cijena mu je 300 kuna.

Grupa književnika oko časopisa poziva i ovim putem na suradnju sve književnike na oslobođenom području.

Rukopisi se šalju na Klub kulturnih radnika Hrvatske.

Pomoć obiteljima boraca i zarobljenika te umirovljenika. — Ministarstvo socijalne politike demokratske federativne Jugoslavije izvršilo je raspored kredita za mjesec travanj, svibanj i lipanj u iznosu od 600 milijuna dinara za pomoć porodicama boraca NOV, poginulih boraca i zarobljenika, te za pomoć umirovljenicima.

Od toga je za isplatu privremene novčane pomoći neopskrbljenim porodicama boraca, invalidima narodno-oslobodilačkog rata i njihovim porodicama, kao i porodicama žrtava fašističkog terora dodijeljeno ministarstvu socijalne politike federalne Hrvatske svota od 69.807.562 dinara.

Za izdržavanje i pomoć obiteljima, čiji se hranitelji nalaze u zarobljeništvu dodijeljeno je ministarstvu socijalne politike federalne Hrvatske svota od 15 milijuna 504.000 dinara, a za isplatu novčane pomoći umirovljenicima i uživateljima narodnog priznanja stalne državne pomoći 43.085.330 dinara.

Pomoć Srba Hrvatima pri sjetvi. — U vrličkom kotaru, u Dalmaciji, u kojem su neprijatelji osobito nastojali da posiju sjeme razdora između Srba i Hrvata, a koji je i inače za vrijeme

okupacije mnogo stradao, danas, u slobodi ostvarilo se jedinstvo i bratstvo hrvatskog i srpskog naroda u punom smislu. Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta razvila je svoju djelatnost u svim pravcima, što je sada i kod obrade polja došlo do velikog izražaja. Sela u kotaru su sasvim opustošena, ali sve nedaće nisu mogle spriječiti narod u obnovi svojih polja, nego je seljak pomagao seljaku, a selo selu. Primjer istinske sloge i suradnje Srba i Hrvata pokazalo je osobito srpsko selo Otišić, koje je s 34 sprege pomoglo orati hrvatskom selu Kijevu. To selo je potpuno opustošeno i izgubilo svu stoku, a njegovo stanovništvo od 3700 duša prije rata, spalo je na 880 duša.

U bratskoj slozi i suradnji danas je čitav vrlički kotar u glavnom obradio i zasijao svu obradivu zemlju.

Povećanje proizvodnje šećera u Sovjetskom Savezu. — Ove godine se proizvodnja šećera u Sovjetskom Savezu podvstručila u usporedbi prema prošloj godini. Tvornice, koje su Nijemci bili porušili, obnavljaju se i mnoge su već proradile. Tako je već 106 tvornica šećera uspostavilo rad, a u najskorije vrijeme proradit će još 30 tvornica. Prema planu do kraja ove godine proradit će 175 tvornica i time će se proizvodnja šećera po trostručiti.

## Ratni tjedni pregled

Najveći uspjeh postignut u toku ovog rata je potpuno zauzeće Berlina poslije jedanaestdnevne ogorčene borbe. Pobjeda nad Berlinom, srcem i mozgom njemačkog Reicha, je ujedno pobjeda nad nacističkom Njemačkom, koja sada u samom Berlinu, zahvaljujući žrtvama i naporima najslavnije vojske svijeta, bratske Crvene armije, prestaje i postojati.

Ta i mnoge druge pobjede Crvene armije omogućile su i druge značajne događaje ispunjene u toku prošlog tjedna. Tu je u prvom redu ponuda zlikovca Himmlera Saveznicima Engleskoj i Americi za bezuvjetnu kapitulaciju, a ujedno, kako sami Nijemci javljaju, i smrt razbojnika Hitlera i drugih nacističkih glavešina.

Druga značajna pobjeda u toku prošlog tjedna je kapitulacija njemačko-fa-

šističkih snaga u Italiji, te u dijelu Austrije, u Tirolu i Foralbergu, a djelomično u Koruškoj i Stajerskoj, koje su se snage nalazile pod zapovjedništvom njemačkog generala sa sjedištem u Italiji.

Medu drugim pobjedama prošlog tjedna je zauzeće velike njemačke luke i grada Rostoka na Sjevernom Moru po trupama Crvene armije i najveće njemačke luke Hamburg po trupama saveznika kao i zauzeće Minhena u Bavarskoj i Linca u Austriji. Značajne pobjede su i u samoj Čehoslovačkoj oslobodenjem Brna, Moravske Ostrave i drugih gradova, te približavanjem ruskih trupa Pragu.

Sjajne pobjede prošlog tjedna i porazi, koje hitlerovci doživljuju na svim bojištima, jasno dokazuju, da se kraj ovom strahovitom ratu naglo približava.

### Kotarskim učiteljskim društvima

Formiranjem Jedinstvenih sindikata radnika i namještenika Jugoslavije (JSRNJ) mijenja se dosadašnji oblik učiteljskih organizacija.

Obzirom da se na terenu radi različito, a često puta i pogrešno, izdaje se slijedeća obavijest:

1. Pošto je ispunjen davnašnji san učitelja, da se mogu organizirati na sindikalnoj bazi, učiteljsko udruženje u svome dosadašnjem obliku ne će postojati.

2. U JSRNJ postoji »Savez prosvjetnih radnika«. On obuhvaća: osoblje Ministarstva prosvjete, učitelje, profesore, osoblje škola (podvornici itd.), osoblje kazališta, osoblje biblioteka, čitaonica, muzeja i drugih prosvjetnih ustanova koji iznajmljuju svoju radnu snagu.

3. Kotarska učiteljska društva koja su donijela odluku da ulaze u sindikat trebaju da se popune u smislu tačke druge ove obavijesti i da se povežu sa sindikalnim rukovodiocima radi upute za rad.

4. Radi stručnog uzdizanja trebaju i dalje da se održavaju mjesečni kotarski učiteljski sastanci.

5. O imovini učiteljskog udruženja odlučit će učiteljski kongres koji će biti sazvan po oslobodenju.

6. Sadašnji Inicijativni odbor učiteljskog udruženja za Hrvatsku ostaje do saziva učiteljskog kongresa, s tim da uskladi svoj rad s novonastalim prilikama.

Položaj 2. IV. 1945.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Inicijativni odbor

Učitelj. udruženja Hrvatske

### OBAVIJEST

U posljednje vrijeme nudjaju se na blagajnama ovlaštenih novčanih zavoda na prodaju razne količine okupacijskih novčanica. Ministarstvo financija, Bankovni otkupni upuzorio je sve ovlaštene novčane zavode, da se takve novčanice, bez obzira na koju valutu one glasilice, ne mogu kupovati niti mijenjati. Upozoruju se na to sva lica, kojima su takve novčanice bile nudene u platež po bilo kom osnovu.

Šibenik, 20. travnja 1945.

Iz Bankovnog otkupnog  
Ministarstva financija

### Poziv na suradnju

Pozivaju se svi književnici i slikari — samoaktivisti — (samouci) — borci i pozadinski radnici, da odmah pripreme i pošalju na doljnu adresu sve svoje uspjele književne ili slikarske radove, kao svoje priloge za »IZVOR« — list književnika i slikara — samoaktivista.

Uz priloge treba poslati kratku biografiju, (životopis) zavičajno i sadašnje boravište.

KLUB KULTURNIH RADNIKA  
HRVATSKE  
redakcija »IZVOR«-a ŠIBENIK